

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 316.77

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2020.87.14>

Л. С. ЧЕРНОУС

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології і масових комунікацій,
Криворізький державний педагогічний університет

О. А. ТАРАСОВА

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології і масових комунікацій,
Криворізький державний педагогічний університет

О. Й. ЛАКОМОВА

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та методики її навчання,
Криворізький державний педагогічний університет

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В УКРАЇНІ

У статті здійснена спроба визначення деяких аспектів стану і особливостей інституалізації Інтернет в Україні. Розглянуто передумови та процес затвердження Інтернету як специфічного соціального інституту, що складається з трьох етапів. Зазначено, що спостерігається посилення функціонально-нормативної диференціації віртуосоціальних відносин у мережі Інтернет через необхідність соціального дистанціювання особливо в спілкуванні з офіційними установами (державними органами, органами місцевого самоврядування, освітніми інституціями, тощо), через початок пандемії COVID-19. Тому доцільно розробити перспективні напрями розвитку мережі Інтернет в Україні для подальшого процесу інституціоналізації.

Зіставлено різні дослідження Інтернет-проникнення в Україні: «Проникнення Інтернету в Україні» дослідницького холдингу Fastum Group Ukraine на замовлення Інтернет асоціації України та дослідження наявності доступу населення до Інтернету Міністерства цифрової трансформації. У 2019 році вперше за останні 3 роки відбулось значне зростання Інтернет-проникнення в Україні, одразу на 6–7%. Однією з причин такого зростання є «смартфонізація» населення, 22% користувачів виходять в Інтернет виключно за допомогою смартфонів. Також зазначено, що доступ до якісного

Інтернету (в першу чергу, фіксованого) все ще великою мірою є більш доступним для жителів великих міст (74%), малих міст (70%), а сільське населення (58%) фактично відрізане від можливості дистанційної роботи, отримання державних електронних послуг та навчання, що постає особливою гостро в умовах карантину.

Проаналізовано державну політику щодо збільшення Інтернет-проникнення, а саме створення Міністерства цифрової трансформації, Указ Президента «Про деякі заходи з покращення доступу до мобільного Інтернету». Описано необхідні складники цифрової держави, що потребують подальшого розвитку: електронне урядування, електронна демократія, електронний бізнес, електронний суд, електронна охорона здоров'я, електронна освіта, електронна транспортна система. Зроблено висновок про позитивну динаміку кількісно-якісних характеристик мережі Інтернет, що свідчить про інтенсивний процес її включення у структуру українського інформаційного простору. Для інтенсифікації цього процесу надалі необхідна більша формалізація соціальних відносин у мережі Інтернет, а саме зміни в законодавстві щодо регулювання економічних та економічних відносин у мережі, спроби механізму надання послуг мережі Інтернет та покращення якості послуг передачі даних, що своєю чергою дасть змогу завершити процес інституціоналізації мережі Інтернет і знаменує перехід від формально-неформальних до формальних відносин у ній.

***Ключові слова:** Інтернет, цифрова держава, Інтернет-проникнення, цифрова трансформація.*

Постановка проблеми. Перетворення, які відбуваються в соціально-культурному, політично-економічному та нові безпекові виклики, що виникають у житті суспільства, потребують нових засобів адаптації засобів адаптації, і людство змінює старі та створює нові соціальні інститути. Так, у наш час входження людства в інформаційну добу та необхідність дистанціювання соціальних контактів через початок пандемії COVID-19, поширення коронавірусу на території України та всього світу, оголошення карантину стало новим викликом для українського громадянського суспільства. Особливістю стало те, що загроза COVID-19 торкнулася безпосередньо усіх прошарків населення на усіх територіях країни та світу, що визначило необхідність прискореної формалізації Інтернету як специфічного соціального інституту.

Інституціоналізація мережі Інтернет являє собою синергетичний процес переходу від стихійних самокерованих та самоорганізованих явищ до організованих і керованих. Іншими словами, з неформального інституту за часів свого зародження через нагальну потребу в регулюванні відносин між користувачами мережі Інтернет перетворився на формальний-неформальний інститут.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звертає увагу на себе той факт, що з поширенням доступу до Інтернет-ресурсів процес входження до глобального інформаційного простору дедалі частіше стає предметом спеціальних соціологічних досліджень (Е. Гіденс, Д. Барнес, К. Мітчел, О. Голобудський, О. Шевчук, В. Щербіна,

С. Романенко, Л. Скокова, Н. Бойко, В. Ніколаєвський та інші), що своєю чергою свідчить про те, що проблема дослідження Інтернету перебуває в полі посиленої уваги не лише фахівців галузі технічних наук, набуваючи нині скоріше міждисциплінарного характеру. У ситуації, що склалася, актуалізується теоретична й практична потреба в комплексному вивченні стану, специфіки становлення й функціонування Інтернету в Україні, що визначає перспективи розвитку інформаційного простору в межах глобального процесу трансформацій.

Мета статті. Головною метою статті є більш детальний аналіз процесу формування та розвитку українського сегменту Інтернету та доведення, що в інформаційному просторі України створено необхідні умови для процесу його інституціоналізації.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, головними умовами інституціоналізації мережі Інтернет є:

- наявність відповідної соціальної потреби у цьому інституті; утворення на основі соціальних зв'язків, взаємодії та відносин конкретних осіб, індивідів, соціальних груп;
- наявність системи цінностей та правил, які визначають мету його діяльності;
- наявність необхідних матеріальних, фінансових, трудових, організаційних ресурсів, які суспільство має стабільно поповнювати шляхом капіталовкладень у них та підготовкою кадрів.

Процес затвердження Інтернету як специфічного соціального інституту складається з кількох етапів.

I етап (1990–2001 рр.) – зародження і становлення українського сегменту мережі Інтернет (від виникнення та формування соціальної потреби в засобах прискорення обміну інформацією та інтенсифікації спілкування і перших підключень до мережі Інтернет до створення юридичної особи адміністратора домена .UA);

II етап (2001 р. і донині) – формування і функціонування віртосоціальних практик (Інтернет-практик), що включає:

- по-перше, реєстрацію та структурування віртосоціальних контактів та зв'язків;
- по-друге, визначення системи цінностей та правил у середовищі користувачів Інтернету;
- по-третє, функціонально-нормативну диференціацію віртосоціальних відносин.

Передбачено появу *III етапу* подальшого розвитку Інтернету в Україні в контексті глобальних інформаційних змін [1, с. 4].

У наш час спостерігаємо посилення функціонально-нормативної диференціації віртосоціальних відносин у мережі Інтернет через необхідність соціального дистанціювання особливо в спілкуванні з офіційними установами (державними органами, органами місцевого самоврядування, освітніми інституціями тощо).

Фактичне функціонування мережі Інтернет у межах українського інформаційного простору як формального-неформального соціального інституту свідчить про наявність проблем, пов'язаних зі завершенням процесу інституціоналізації. Саме тому доцільно розробити перспективні напрями розвитку мережі Інтернет в Україні для подальшого її переходу до інформаційного суспільства.

У вересні 2019 р. було створено Міністерство цифрової трансформації України [2]. Метою його створення були формування та реалізація державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, формування та реалізація державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; формування та реалізація державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу, формування та реалізація державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг, формування та реалізація державної політики у сфері електронних довірчих послуг, формування та реалізація державної політики у сфері розвитку ІТ-індустрії, виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг.

Для амбітних планів міністерства щодо перетворення України на цифрову державу основною перешкодою є недостатній доступ до мережі Інтернет, попри порівняно високий рівень покриття фіксованим Інтернетом, в Україні все ж дуже низький рівень доступності фіксованого Інтернету для жителів сільської місцевості. Покриття загалом по країні охоплює 89% населення, у сільській місцевості майже 40% населення не мають технічної можливості підключитися до фіксованого Інтернету. Показово, що в країнах ЄС близько 85% населення сіл мають доступ до фіксованого Інтернету [3].

Не набагато краща ситуація з реальними підключеннями фіксованого Інтернету, проникнення фіксованого Інтернету від усіх операторів, які надають таку послугу, загалом по Україні охоплює близько 60% населення. Це свідчить про те, що більше половини населення України ще не має фіксованого Інтернету попри те, що фізична можливість його провести є.

Не краща ситуація спостерігається в сегменті мобільного Інтернету, який так само поки є більш доступним жителям міст, ніж сіл. Згідно з дослідженням Міністерства цифрової трансформації, доступ до високошвидкісного Інтернету 4G мають 82% населення України, але якщо поглянути на кількість населених пунктів із наявним доступом, то їх лише 57% від загальної кількості населених пунктів країни, доступ до якісного мобільного Інтернету все ще не мають більше 10 тис. населених пунктів України, лівова частка з яких саме села.

Мінцифри провело дослідження наявності доступу населення до високошвидкісного фіксованого Інтернету [4].

Усі міста України мають волоконно-оптичні мережі, однак понад 17 тис. населених пунктів не мають оптичних мереж взагалі. Близько 65% сіл не покриті якісним ШСД.

Загалом 5,75 млн громадян не мають змоги підключитись до якісного фіксованого ШСД. Понад 4 млн українців мешкають у селах, де немає якісного фіксованого Інтернету. А 1,55 млн мешканців проживають у віддалених ділянках населених пунктів, в яких присутні оптичні провайдери, але вартість підключення перевищує 150% від середньої ринкової вартості підключення (понад 2500 грн), а середня вартість підключення для міського домогосподарства становить 1 200 грн.

Безліч закладів соціальної інфраструктури не підключені до волоконно-оптичних мереж. Це 16 040 навчальних закладів, 8 163 медичних заклади, 3 873 заклади, де надають послуги населенню та 33 857 закладів культури та спорту. Тобто 40% шкіл, 92% бібліотек, 37% лікарень не мають доступу до Інтернету. Здебільшого ці заклади розміщені в селах та невеликих містах.

Планується до 2024 року підключити до Інтернету 95% закладів соціальної інфраструктури. Також серед цілей – забезпечити 95% сільського населення технічною допомогою підключитись до ШСД зі швидкістю не менше 100 Мбіт/с, а також, щоб 75% українців користувалися фіксованим швидкісним Інтернетом зі швидкістю не менше 30 Мбіт/с.

Крім того, Мінцифри наразі активно працює над тим, щоб в Україні запрацювала Інтернет-платформа, де кожен зможе перевірити наявність та якість підключення до оптичних мереж та покриття мобільним інтернетом у будь-якому населеному пункті.

За дослідженнями Світового банку, зростання проникнення швидкісним інтернетом на 10% може призвести до зростання ВВП на 2%. За даними телеком-регулятора НКРЗІ, в Україні проникнення фіксованого ШСД становить 46%. В Україні є великий потенціал для покращення економічної ситуації в країні та забезпечення права кожного українця на якісний, швидкісний та доступний Інтернет [4].

Отже, нині доступ до якісного Інтернету (в першу чергу, фіксованого) все ще великою мірою є ексклюзивним для жителів міст, а сільське населення фактично відрізане від дистанційної роботи, отримання державних електронних послуг та навчання, що постає особливо гостро в умовах карантину.

За даними моніторингу Інтернет-проникнення в Україні, яке на замовлення Інтернет-асоціації України (ІнаУ) виконала дослідницька компанія Factum Group [5].

У 2019 році вперше за останні 3 роки відбулось значне зростання Інтернет-проникнення в Україні (відсоткова кількість Інтернет-користувачів від загальної кількості населення). Цей показник зріс одразу на 6–7%. Однією з причин такого зростання є «смартфонізація»

населення. Нині 22% користувачів виходять в Інтернет виключно за допомогою смартфонів. Для значної частки нових користувачів смартфон у 2019 році став першим і єдиним пристроєм для доступу до мережі.

Кількість регулярних інтернет-користувачів до кінця 3 кварталу 2019 року зросла на 7% – до 22,96 мільйонів. Нині 22% користувачів виходять в Інтернет виключно за допомогою смартфонів. Для значної частки нових користувачів смартфон у 2019 році став першим і єдиним пристроєм для доступу до мережі.

У містах із населенням більше 100 тисяч жителів до кінця вересня 2019 року порівняно з 2018 роком Інтернет-проникнення зросло з 71% до 74%, у населених пунктах із населенням менше 100 тисяч жителів – із 63% до 70%, а у селах – із 53% до 58%. Варто зазначити, що продовжується вирівнювання територіальної структури Інтернет-користувачів, в 2012 році, наприклад, у великих містах проникнення було 56%, у населених пунктах із населенням менше 100 тисяч жителів – із 43%, а у селах – 25% [5].

Також важливим є впровадження широкого доступу до швидкісного мобільного Інтернету, отримання мобільними операторами ліцензій 4G розпочалося у липні 2019 року з підписання Указу Президента «Про деякі заходи з покращення доступу до мобільного Інтернету» через виділення радіочастот у діапазоні 800–900 МГц, що значно покращить та збільшить можливості мобільних операторів щодо покриття в сільській місцевості та на автомобільних шляхах у першу чергу міжнародного значення [6].

Складниками цифрової держави є:

– **електронне урядування** – управління державою здійснюються за допомогою інформаційних технологій, швидко через єдину електронну систему, а кожен громадянин матиме доступ до будь-якої інформації про державу. Органи влади завжди матимуть актуальні дані для ухвалення ефективних рішень;

– **електронна демократія** – громадяни за допомогою інформаційних технологій беруть участь у референдумах, виборах, голосуваннях за громадські бюджети тощо. У великих містах вже відбуваються голосування за громадські бюджети онлайн;

– **електронний бізнес** – весь документообіг із підрядниками, замовниками та державою відбуваються в електронному вигляді онлайн;

– **електронний суд** – електронний документообіг: онлайн-подання процесуальних документів, обмін документами між судами, установами й учасниками судового процесу, розгляд окремих справ онлайн. Учасники процесу матимуть постійний доступ до всіх відкритих документів, а повідомлення й результати вони отримуватимуть в електронній формі;

– **електронна охорона здоров'я** – кожен пацієнт матиме власну електронну медичну картку. Лікарі під'єднані до відповідних медичних

онлайн-платформ, а кожна лікарня матиме повністю цифрову інфраструктуру: Wi-Fi, електронний обмін медичними даними пацієнта між різними установами (телемедицина) та систему дистанційного моніторингу стану пацієнта;

– **електронна освіта** – приєднання всіх навчальних закладів до мережі Інтернет, доступні електронні засоби для навчання, планшети, ноутбуки, засоби мультимедіа тощо;

– **електронна транспортна система** – єдиний квиток на громадський транспорт, єдина система мобільного паркування й управління транспортним трафіком. Усі значні авто- й залізничні магістралі, вокзали й станції мають бути забезпечені ширококутовим мобільним Інтернет-покриттям;

– **розумні міста** – інтегровані інформаційні системи спостереження, оптимізація комунальних послуг, впровадження «зелених» технологій;

– **цифрові навички** – програма навчання загальних і професійних цифрових навичок задля користування електронними інструментами цифрової держави. Регламентації поведінки в мережі, популяризувати правила поведінки та безпеки в Інтернеті, що забезпечить регулярність, чіткість, високу передбачуваність, надійність та довіру до цифрової держави.

Висновки і пропозиції. Ми дійшли висновку, що спостерігається позитивна динаміка кількісно-якісних характеристик мережі Інтернет, яка свідчить про інтенсивний процес її включення у структуру українського інформаційного простору. Для інтенсифікації цього процесу надалі необхідна більша формалізація соціальних відносин у мережі Інтернет, а саме зміни в законодавстві щодо регулювання соціальних та економічних відносин у мережі, спрощення механізму надання послуг мережі Інтернет та покращення якості послуг передачі даних, що своєю чергою дасть змогу завершити процес інституціоналізації мережі Інтернет й знаменує перехід від формально-неформальних до формальних відносин.

Список використаної літератури

1. Черноус Л.С. Інституціоналізація Інтернет у сучасному українському суспільстві : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Запоріжжя, 2011. 20 с.
2. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Кабінету Міністрів від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919> (дата звернення: 29.09.2020).
3. Степанець П. Бум інтернету в Україні: чи готові ми до стрибка в онлайн. *УНІАН*. 17.06.2020 р. URL: <https://www.unian.ua/science/bum-internetu-v-ukrajini-chi-gotovi-mi-do-stribka-v-onlayn-novini-11039603.html> (дата звернення: 29.09.2020).
4. 17 тисяч населених пунктів не мають жодного оптичного провайдера. Міністерство та комітет цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/17-tisyach-naselenikh-punktiv-ne-mayut-zhodnogo-optichnogo-provaydera-doslidzhennya-mintsifri> (дата звернення: 29.09.2020).

5. Проникнення інтернету в Україні. Дослідницький холдинг Factum Group Ukraine. URL: https://inau.ua/sites/default/files/file/1910/dani_ustanovchyh_doslidzen_iii_kvartal_2019_roku.pdf (дата звернення: 29.09.2020).

6. Про деякі заходи з покращення доступу до мобільного Інтернету : Указ Президента від 8 липня 2019 р. № 497/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497/2019#Text> (дата звернення: 29.09.2020).

Chernous L. S., Tarasova O. A., Lakomova O. Y. Perspective directions of Internet development in Ukraine

The article attempts to determine some aspects of the state and features of the institutionalization of the Internet in Ukraine. The preconditions and process of approval of the Internet as a special social institution consisting of 3 stages are considered. It is determined that the strengthening of functional and normative differentiation of virtosocial relations on the Internet is reflected due to the need to socially remove the peculiarities of communication with office institutions (government agencies, local governments, educational organizations, etc.) due to the beginning of the COVID-19 pandemic. Therefore, it is advisable to develop promising areas of Internet development in Ukraine for further institutionalization.

Various studies of Internet penetration in Ukraine were compared: "Internet penetration in Ukraine" by the research holding Factum Group Ukraine commissioned by the Internet Association of Ukraine and a study of the availability of public access to the Internet by the Ministry of Digital Transformation. In 2019, for the first time in the last 3 years, there was a significant increase in Internet penetration in Ukraine, immediately by 6–7%. One of the reasons for this growth is the "smartphoneization" of the population, 22% of users access the Internet exclusively through smartphones. It is also noted that access to quality Internet (primarily fixed) is still largely more accessible to residents of large cities (74%), small towns (70%), and the rural population (58%) is actually cut off from opportunities for remote work, obtaining government e-services and training, which is especially acute in quarantine.

The state policy on increasing Internet penetration, namely the Establishment of the Ministry of Digital Transformation, the Presidential Decree "On Some Measures to Improve Access to the Mobile Internet" was analyzed. Describes the necessary components of the digital state that need further development: e-government, e-democracy, e-business, e-court, e-health, e-education, e-transport system. It is concluded that the positive dynamics of quantitative and qualitative characteristics of the Internet, which indicates the intensive process of its inclusion in the structure of the Ukrainian information space. In order to intensify this process, further formalization of social relations on the Internet is needed, namely changes in the legislation regulating social and economic relations on the network, simplification of the mechanism of providing Internet services and improving the quality of data services, which in turn will complete the process. institutionalization of the Internet and marks the transition from formal-informal to formal relations in it.

Key words: Internet, digital state, internet penetration, digital transformation.